Created with a trial version of Syncfusion Essential PDF

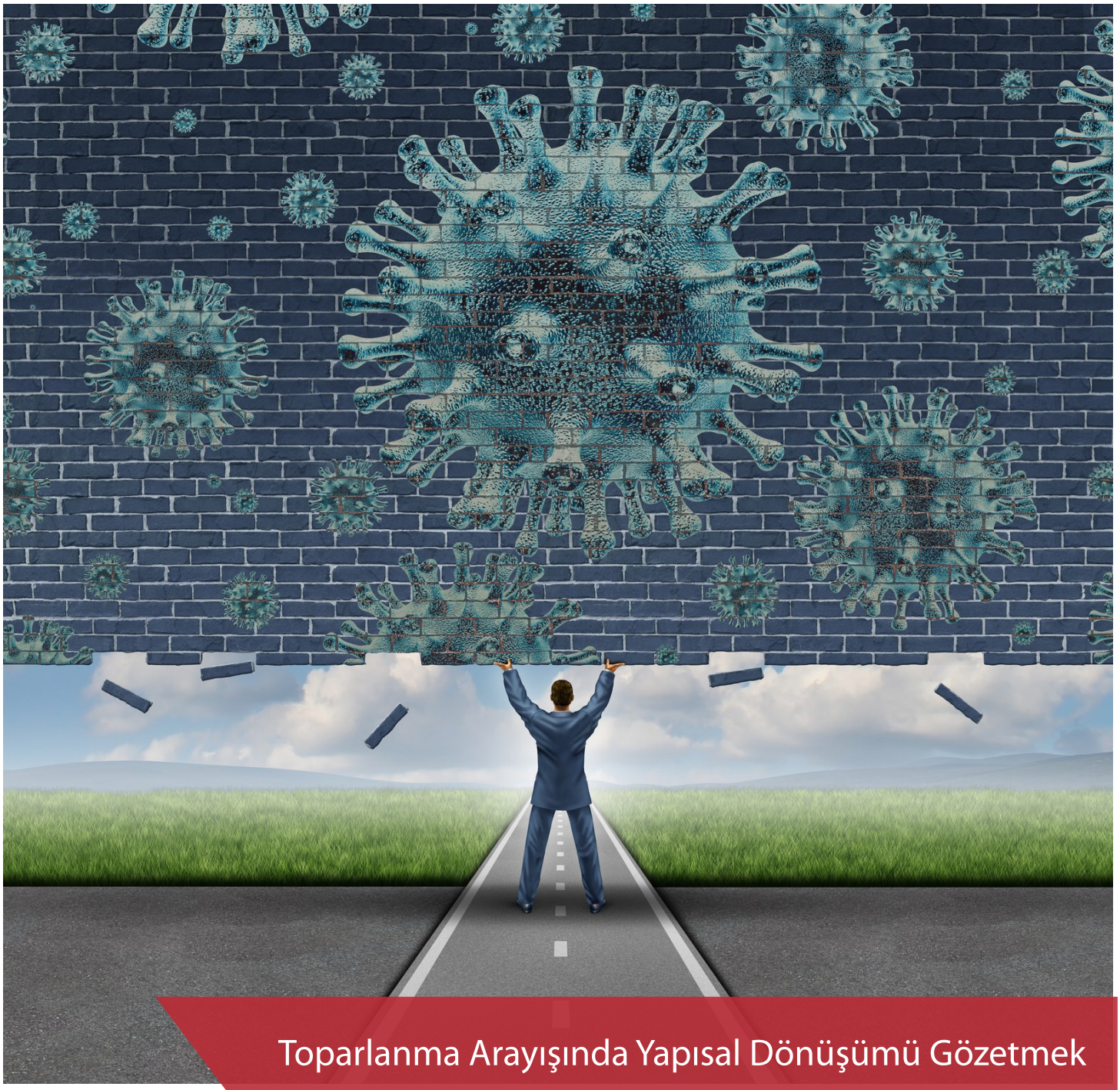

Toparlanma Arayışında Yapısal Dönüşümü Gözetmek

17 Ağustos 2020

TSKB Ekonomik Araştırmalar

Feridun Tur | Şakir Turan | Cem Avcıoğlu | Gül Yücel

TSKB Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
www.tskb.com.tr
T: +90 212 334 50 50 F: +90 212 334 52 34
E: info@tskb.com.tr

İçindekiler

Pandemi Koşullarında Küresel Görünüm

Türkiye Ekonomisinin Güncel Durumu

Ekonomik Faaliyetlerde Ayrışma

En Çok Etkilenen Faaliyetler: Turizm ve Ulaştırma

Daha İyi, Daha Yeşil, Daha Adil Bir Toparlanma!

Kaynakça

Pandemi Koşullarında Küresel Görünüm

Mart-Nisan döneminde COVID-19 salgınının hızlanmasıyla küresel aktivite sert daralırken, öncü verilerin son üç ay performansları beklentilerin ötesinde bir toparlanmaya işaret ediyor. Nisan'da 26,2 ile bugüne kadarki en düşük seviyesini gören küresel satın alma yöneticileri endeksi (PMI) Mayıs, Haziran ve Temmuz'da yükselerek Ocak sonrası en yüksek seviyeye çıktı.

Ancak vaka sayılarında artışın sürmesi görünüm üzerindeki belirsizlikleri yüksek tutarken, bu tablo küresel toparlanmanın devamlılığına yönelik kaygıları besliyor.

Küresel PMI ve COVID-19 Günlük Vaka Sayısı

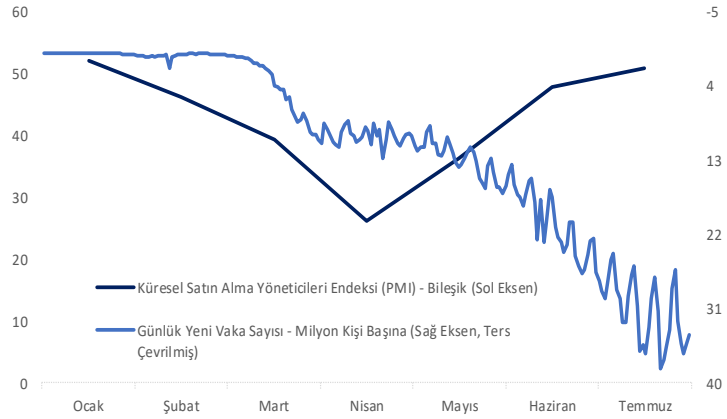

Kaynak: https://ourworldindata.org/coronavirus-data, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Bununla birlikte, salgının yayılım hızı Mayıs ortalarından itibaren Avrupa'da yavaşlarken, diğer kıtalarda günlük vaka sayılarında yüksek artışlar kaydediliyor. Dolayısıyla, ikinci dalga kaygıları devam ederken, COVID-19 salgınının küresel olarak kontrol altına alındığından söz etmek için erken olduğu görülüyor.

IMF 2020 GSYH Beklentileri (%)

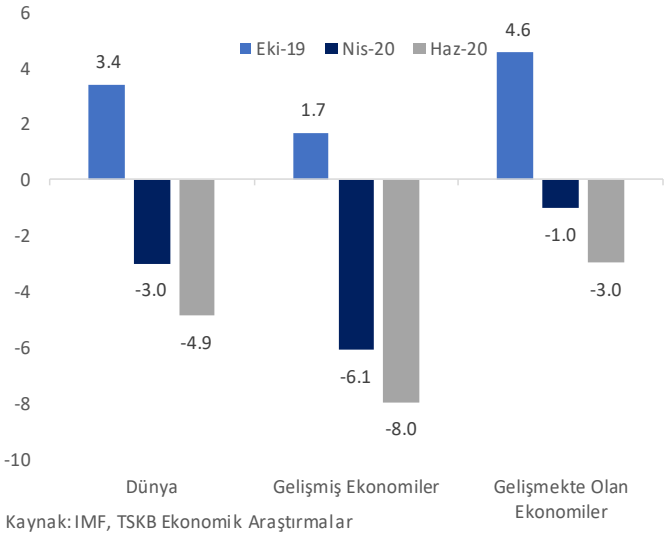

Kaynak: IMF, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Bu ortamda, uluslararası kuruluşlar küresel büyüme beklentilerini düşürmeye devam ediyor. IMF Küresel Ekonomik Görünüm güncelleme notunda daha öncesinde %3 olarak açıkladığı 2020 yılı küresel daralma beklentisini %4,9'a çekti. Aynı zamanda 2021 için de öncekilerden daha yavaş toparlanma beklendiğini açıkladı.

Salgın yayılmaya devam ederken, orta vadeli küresel görünümde aşağı yönlü riskler yüksek seyrediyor. Gelişmiş ekonomiler arasında her ülkenin geniş parasal ve mali destek alanına sahip olmaması önemli bir sorunken, iç ve dış talepteki zayıflıklara ek olarak, gelişmekte olan ekonomilerin çoğunun salgın döneminde dış finansmana erişim konusunda güçlükler çekmesi, ekonomi politikalarında alanlarını sınırlıyor. Bu nedenle, küresel ölçekte koordine edilmiş destekleyici para ve maliye politikalarının uzun süre devam etmesi gerekiyor.

Türkiye Ekonomisinin Güncel Durumu

Yıla görece güçlü bir başlangıç yapan Türkiye ekonomisinde karantina tedbirleri döneminde sert bir daralma gözlendi. Atılan parasal ve mali destek adımları ve normalleşme süreci küresel eğilimlerle uyumlu olarak toparlanma getirse de sürdürülebilirliği için dış finansmana erişim kritik önemini koruyor.

Merkez bankası faiz indirimleri ve likidite desteklerinin yanında hükümetin aldığı mali ve yarı mali destek tedbirleriyle iktisadi faaliyet Nisan'daki sert daralmanın ardından toparlanıyor. Pek çok göstergenin geçtiğimiz üç aya ilişkin sonuçları oldukça makul bir tempoda toparlanma gösteriyor.

Salgının etkilerini sınırlamaya dönük uygulanan politikaların bir yansıması olarak, normalleşme sürecinde iç talep dış talepten daha hızlı toparlanmaya başladı. Bu süreçte atılan mali destek adımları GSYH'ye oran olarak yaklaşık %4 ile G-20 ülkeleri arasında ılımlı seyretti.

Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretimi Yıllık Değişimi ve İmalat Sanayi PMI

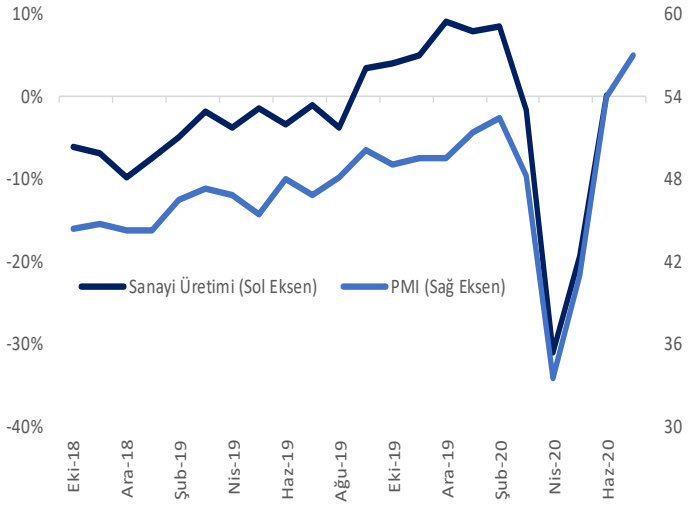

Kaynak: Reuters, TÜİK, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Bankacılık Sektörü Kredi Hacmi Yıllık Değişimler

Kaynak: BDDK, TCMB, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Ancak, kur etkisinden arındırılmış verilere göre kredi büyüme hızı Ağustos başında %28'i aşarak geçmiş yıllar ortalamasını aştı. Normalleşme sürecinin kapasite kısıtlamalarına yol açması döviz kurlarındaki yükselişle birlikte enflasyon üzerinde kısa vadeli riskleri artırdı. Bu nedenle, küresel faizler düşük kalsa da enflasyondaki yükseliş TCMB'nin para politikasında manevra alanını sınırladı. Ayrıca hizmet gelirlerinde yaşanan kaybın cari dengede bozulmaya yol açması, makrofinansal riskler açısından ekonomi politikalarında temkinli bir duruşu gerekli kılıyor.

Karantina ve normalleşme sürecindeki daralma ve toparlanma hızı, Türkiye'nin esnekliğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilecek olsa da, toparlanmanın sürdürülebilirliği konusu önümüzdeki dönemde önemli olmaya devam edecek. Küresel ticaret ve sermaye akımlarında kırılganlıkların yüksek olduğu bu ortamda, iç talep ağırlıklı bir büyüme kompozisyonunun olası olumsuz yan etkilerinden kaçınmak için Türkiye'nin uzun vadeli ve hedefe odaklı dış kaynak girişine ihtiyacı olduğunu düşünüyoruz.

Ekonomik Faaliyetlerde Ayrışma

Pandemi sürecinde alınan önlemler ekonomik faaliyeti genel çerçevede olumsuz etkilerken, bu etkinin boyutu alt sektörler bazında önemli farklılıklar gösteriyor.

Sektörlerin sanayi üretimi performansına ilişkin yandaki grafikte sütunların alt bandı 2020 yılı içinde görülen minimum seviyeye işaret ederken, üst bant maksimum seviyeyi gösteriyor. Noktanın aldığı değer ise en son gözlem olan Haziran ayı itibariyle sanayi üretiminin değerine işaret ediyor.

Pandemi sürecinde otomotiv, tekstil ve giyim faaliyetlerinde en keskin gerilemenin görüldüğü dikkat çekiyor. En güçlü gerileme kaydeden sektörlerden bilgisayar, elektronik ve optik faaliyetlerinin aynı zamanda en hızlı toparlanmayı kaydettiği görülüyor. Tütün, gıda, kağıt ve eczacılık faaliyetleri ise pandemi sürecinden görece en az etkilenen aktiviteler olarak dikkat çekiyor.

Sanayi Üretim Endeksi

(2020 yılı, min., maks. ve Haziran ayı, mevs. ve takv. Etk. Arındırılmış)

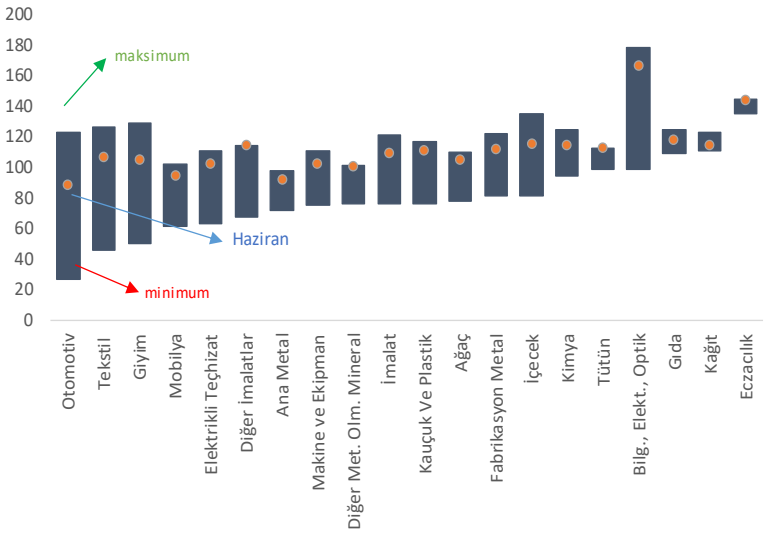

Kaynak: TÜİK, TSKB Ekonomik Araştırmalar

İhracat Performansı Karşılaştırması

(yıllık değişim, 3 aylık har. ort., Mayıs)

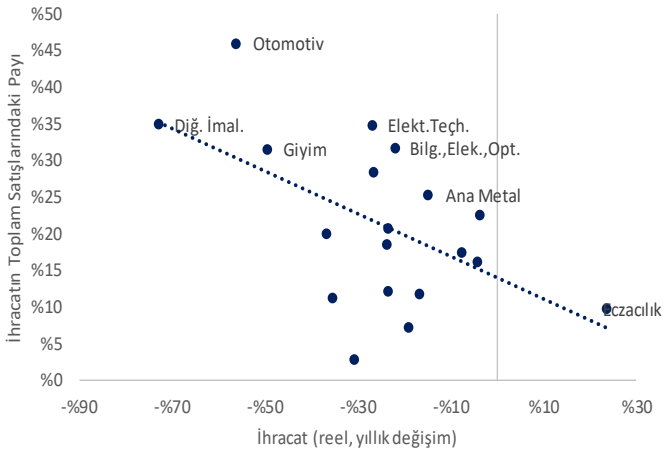

Kaynak: TÜİK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Ekonomik faaliyette gözlenen toparlanmada iç talep oldukça önemli bir bileşen. Tedarik zincirinde yaşanan kırılmalar ve ülkelerin normalleşme aşamalarındaki farklılıklar, toparlanmaya dış talebin katkısını sınırlamakta.

Yandaki grafikte dikey eksen ihracatın her bir ekonomik faaliyet açısından önemini gösterirken, yatay eksen Mayıs ayı itibariyle yıllık reel ihracat değişimini gösteriyor. Grafiğin de işaret ettiği üzere eczacılık dışındaki tüm imalat sanayi alt kollarının ihracat performansında bir gerileme var. İzlenen gerileme sektörler arasında önemli ölçüde farklılık gösteriyor. Yurtdışı satışların sektörün toplam satışlarında yüksek paya sahip olduğu otomotiv, diğer imalat ve giyim gibi sektörlerde ihracat daralmasının daha keskin olduğu dikkat çekiyor. Önümüzdeki dönemde Türkiye ve Avrupa'nın normalleşme sürecindeki senkronizasyonun ihracat performansı açısından belirleyici olması bekleniyor.

En Çok Etkilenen Faaliyetler: Turizm ve Ulaştırma

Turizm özellikle gelişmekte olan ülkelerde istihdam ve büyüme yaratırken, ödemeler dengesinde önemli bir rol oynuyor. Ancak ne yazık ki, COVID-19 krizi karantina süreci ve seyahat kısıtlamaları ile uluslararası seyahat aktivitesini durma noktasına getirdi. Üstelik virüsün yarattığı eşine rastlanmamış olumsuz etkiler, turizm sektörünün toparlanma sürecinin önceki krizlere göre daha uzun süreceğini gösteriyor.

Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği'nin (IATA) Haziran ayında yayımladığı rapor, küresel ücretli yolcu kilometrenin (ÜYK, biletli yolcular tarafından katedilen toplam mesafe) 2020'de %55 düşebileceğine işaret ediyor. 2021'de bu göstergenin 2019 seviyesinin halen %30 altında olacağı hesaplanıyor. IATA tahminleri 2019 seviyesinin ancak 2023'te yakalanabileceğini öngörüyor. Rakamlar, turizm aktivitesindeki toparlanmanın ekonomi geneline göre daha yavaş olacağını ortaya koyarken, bunun ana sebebi sağlık endişelerinden kaynaklanan seyahat iştahındaki düşüş olacak.

Küresel GSYH ve ÜYK (2019=100)

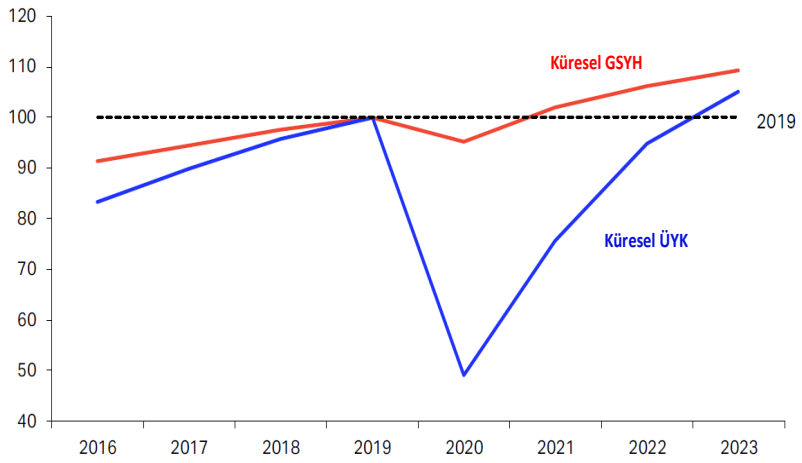

Kaynak: IATA, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Türkiye Dış Hat Yolcu Trafiği (kişi sayısı)

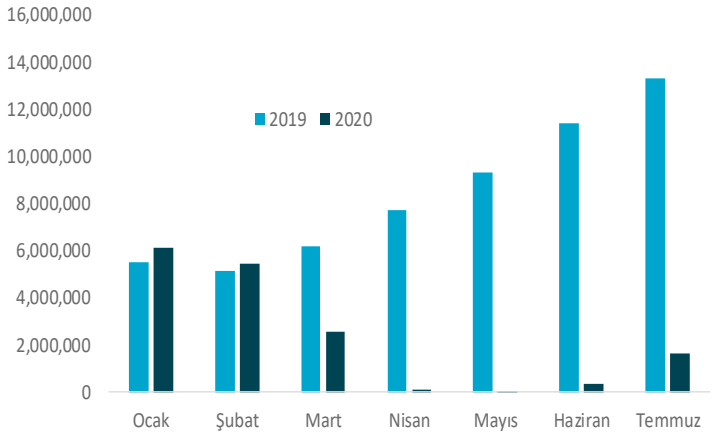

Kaynak: DHMİ, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Kaynak: DHMİ, TSKB Ekonomik Araştırmalar

COVID-19, hükümetlerce insan hareketliliğine yönelik uygulanan tedbirler, sağlık endişeleri ve satın alma gücündeki kayıplar neticesinde tüketicileri kısa süreli ve yakın mesafeli seyahatlere zorluyor. Bu koşullar altında Türkiye'nin diğer turizm destinasyonlarından pozitif ayrışması en azından kısa vadede bir hayli güç. DHMİ verilerine göre yılın ilk yarısında dış hat yolcu trafiği %68 azaldı. Çoğunluğu Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere, kaynak pazarların büyük kısmı, turistlerin ulaşım ve konaklamasına ilişkin sağlık düzenlemelerine karşın Mart ayı ortasından itibaren uyguladıkları seyahat engellerini henüz kaldırmadılar. Rusya, Ukrayna, İngiltere, Almanya ve Hollanda yakın zamanda Türkiye'ye seyahate onay veren ülkeler oldu. Bu ülkelerden gelen turistlerin göstereceği ilginin düzeyi, diğer ülkelerin seyahat engellerini kaldırmasının ardından gelecek sektör performansına ilişkin ip uçları sağlayacak. Dünya genelinde vaka sayılarında düşüş eğilimi yakalanması halinde ise sektörün orta vadede güçlü bir toparlanma yaşaması mümkün.

Daha İyi, Daha Yeşil, Daha Adil Bir Toparlanma!

Dünya ekonomisi İkinci Dünya Savaşı'ndan beri görülmemiş ekonomik ve sosyal bir sıkıntı ile karşı karşıya. Hem gelişmiş hem gelişen ülkelerin 2020 yılında daralması bekleniyor. Bu olağandışı ortamda uygulanan olağanüstü para ve maliye politikaları ile hasar sınırlandırılmaya çalışılıyor. Ülkelerin küresel değer zincirleri üzerinden eklemlendiği günümüz dünyasında, küresel ekonominin karşılaştığı sorunlarla mücadelede uluslararası işbirliği önemini koruyor. Devletlerden özel sektöre, yerel finansal aktörlerden kalkınma finansmanı kuruluşlarına kadar sürecin tüm aktörlerinin nitelikli toparlanmayı sağlayacak politikalarda üzerine düşeni yapması gerekiyor.

Pandeminin ekonomiler üzerinde yarattığı tahribatın 2020 yılı ile sınırlı olmayabileceği görülüyor (Birleşmiş Milletler, 2020a). Bir yandan kriz öncesi büyüme performanslarına dönüşün uzun sürmesi beklenirken, diğer yandan pandeminin etkileri ekonomilerin yapısal dinamiklerini tehdit ediyor. Gelişen ülkelerde istihdam piyasaları üzerinde yıkıcı etkiler görülüyor. Toparlanmanın istihdamsız gerçekleşebileceği endişesi gündemde yerini almaya başlıyor. Pandemi kaynaklı resesyonun gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yaratacağına ilişkin çalışmalar dikkat çekiyor (Shibata, 2020). Geçtiğimiz yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliği alanında elde edilen kazanımlar pandemi nedeniyle tehdit altındayken, gençlerin, kadınların ve düşük gelir grubundaki çalışanların uzaktan çalışma imkanlarının olmaması da krizin yol açabileceği yapısal sıkıntılara işaret ediyor (Georgieva ve diğ.,2020; Brussevich ve diğ.,2020).

Bu riskler ışığında toparlanmanın yapısal dönüşümü sağlayacak yatırımların desteğiyle gerçekleşmesi, bununla uyumlu olarak iklim krizinin etkilerini de dikkate alan bütüncül bir çerçeve çizilmesinin önemi pek çok aktör tarafından dile getiriliyor. Birleşmiş Milletler pandemi süreci sonrası uygulanan politikaların "daha iyi toparlanma"ya odaklanmasını öneriyor (Birleşmiş Milletler, 2020b). IMF "yeşil toparlanma" çağrısı yaparken (IMF, 2020), ILO istihdamı gözeten toparlanmada "yeşil işler" vurgusunu öne çıkarıyor (ILO, 2020).

Avrupa Birliği'nin iklim ve çevre ile ilgili riskleri gözeten politikalar tasarlamayı hedefleyen yol haritası, Avrupa Yeşil Düzeni (AYD), AB ile güçlü ekonomik ilişkileri olan Türkiye gibi ülkeleri de etkileyecek. Sınırda karbon vergisi gibi düzenlemeler Türkiye'nin üretim yapısının iklim hassasiyetini dikkate alan bir yapıya dönüşmesi ihtiyacını gündeme getiriyor. Bu çerçevede, salgın sonrasında kısa vadeli toparlanmanın yanında, orta vadede AYD'ye uyum için yapısal geçişi sağlayacak adımları kurgularken hedefe odaklı finansman imkanları başat seçenek olmalı.

Küresel salgın, iktisadi, finansal ve sosyal yönleri olan çok boyutlu bir küresel kriz niteliğinde. Çok boyutlu sorunun çok taraflı mücadelesindeki önemli paydaşlardan biri de kalkınma finansmanı kuruluşları. Yarının inşasının finansmanında kullanılacak fonlar, hem pandeminin etkilerini hem de ülkelerin kalkınma süreçlerini destekleyecek. Yeşil ve adil bir toparlanmayı hedefleyen, yapısal dönüşüm ve kalkınma odaklı fonlama imkanlarının önemi pandemi öncesi dünyaya göre daha da arttı. Türkiye'de de bu konulara odaklanan finansman imkanları, toparlanmanın daha iyi, daha yeşil ve daha adil olmasına katkı sunacak.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler. (2020a). *A Full-Blown Employment Crisis in Emerging Economies*. Department of Economic and Social Affairs. United Nations. https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/Monthly_Briefing_138.pdf

Birleşmiş Milletler. (2020b, April 20). *Climate Change and COVID-19: UN urges nations to 'recover better'*. https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-urges-countries-%E2%80%98build-back-better%E2%80%99

Brussevich, M., Norris, E.-D., & Khalid, S. (2020, July 7). *IMF Blog*. https://blogs.imf.org/2020/07/07/teleworking-is-not-working-for-the-poor-the-young-and-the-women/

Georgieva, Kristalina ve diğerleri. (2020, July 21). *IMF Blog*. https://blogs.imf.org/2020/07/21/the-covid-19-gender-gap/

IMF. (2020). *Green Recovery*. https://www.imf.org/en/Topics/climate-change/green-recovery

International Labor Organization. (2020). *COVID-19 and the world of work*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_751217.pdf

Shibata, I. (2020, June 19). The Distributional Impact of Recessions: The Global Financial Crisis and the Pandemic Recession. *Working Paper No. 20/96*. https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2020/06/19/The-Distributional-Impact-of-Recessions-the-Global-Financial-Crisis-and-the-Pandemic-49492